

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Ivan Franko National University of Lviv
Faculty of Geography
Prof. Oleh Shabliy Department of Economic
and Social Geography
Geographical Commission of the Shevchenko Scientific Society
Lviv Branch of the Ukrainian Geographical Society

LVIV HUMAN GEOGRAPHY: DIMENSIONS, CHALLENGES, CONTEXTS

MATERIALS

of scientific conference, commemorating the 80th anniversary
of the prof. Oleh Shabliy Department of Economic and Social Geography
of Ivan Franko National University of Lviv
(Ukraine, Lviv, October 23–24, 2025)

Lviv – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Географічний факультет
Кафедра економічної і соціальної географії
імені професора Олега Шаблія
Географічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка
Львівський відділ Українського географічного товариства

ЛЬВІВСЬКА СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ: ВИМІРИ, ВИКЛИКИ, КОНТЕКСТИ

МАТЕРІАЛИ

наукової конференції, присвяченої 80-річчю кафедри
економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Україна, м. Львів, 23–24 жовтня 2025 року)

Львів – 2025

Редакційна рада:

Володимир Біланюк (голова), доцент, декан географічного факультету;
Ірина Гудзеляк (заступник), доцент, завідувач кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Іван Ровенчак, професор кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Мирослава Влах, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Ярослав Івах, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Ольга Мамчур, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Любов Котик, асистент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Юрій Борсук, асистент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Марія Хоминець (секретар), завідувач навчальної лабораторії «Атласного і тематичного картографування».

Рекомендовано до друку

*Вченою радою географічного факультету Львівського національного університету
імені Івана Франка*

Протокол № 8 від 22 жовтня 2025 року

Львівська суспільна географія: виміри, виклики, контексти : матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна, м. Львів, 23–24 жовтня 2025 року). Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2025. 344 с.

У матеріалах конференції подано статті, які присвячені історії становлення Львівської суспільно-географічної школи та її багаторічному лідерові – професору Олегу Шаблію з нагоди 90-ліття від дня його народження; теорії, методології і методам нової суспільної географії; актуальним проблемам економічної і соціальної географії, відновлення та стратегії розвитку України; тенденціям, наслідкам і підходам до вирішення демографічних та міграційних викликів; геоглобалістиці та регіональним студіям в умовах кризи світового порядку; географічній освіті та просвітньому значенні публічної географії.

Для науковців, викладачів, учителів, здобувачів освіти, фахівців-практиків та усіх, хто цікавиться проблемами суспільно-географічної науки.

Тексти подано в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст статей, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

Адреса оргкомітету:

Кафедра економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія, географічний факультет,
Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 41, кімн. 56.
E-mail: iryna.hudzelyak@lnu.edu.ua, kafedra.lviv@gmail.com

подальше формування перехідних зон між міським і сільським середовищем (*urban rural interface*).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алфьоров О. Олександр Алфьоров, голова Українського інституту національної пам'яті / О. Алфьоров // Укрінформ. – 2025. – 12 лип. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4013790-oleksandr-alforov-golova-ukrainskogo-institutu-nacionalnoi-pamati.html> (дата звернення: 01.09.2025).
2. Житомирська область: адміністративно-територіальний устрій та громади / Портал «Децентралізація». – URL: <https://decentralization.ua/areas/0412> (дата звернення: 01.09.2025).
3. Мезенцев К., Гаврилюк К. Тестування моделі диференціальної урбанізації в Україні / К. Мезенцев, К. Гаврилюк // Економічна та соціальна географія. – 2015. – Вип. 73, №3. – С. 15–26. – URL: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2015.73>
4. Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України : Закон України від 28.07.2023 № 3285-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text> (дата звернення: 01.09.2025).
5. European Commission, GHSL Data Package 2023, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2024, doi:10.2760/098587, JRC133256/

УДК 551.583:314.1

КЛІМАТИЧНІ ЗМІНИ ЯК ДРАЙВЕР НОВИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Наталія Таранова

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

У статті розкрито взаємозв'язок між кліматичними змінами та трансформацією демографічних процесів в Україні. З'ясовано, як підвищення середньорічної температури, дефіцит вологи, повені і інші кліматичні екстремуми впливають на просторову мобільність населення та структуру розселення. Показано, що кліматичні зрушення посилюють депопуляцію сільських територій, сприяють урбанізації і активізують трудову міграцію. Обґрунтовано потребу інтеграції кліматичної компоненти в національну міграційну політику та систему державного управління. Новизна дослідження полягає у міждисциплінарному аналізі кліматичних і демографічних факторів, а також визначенні України як країни подвійної вразливості, що водно-час втрачає населення і може стати транзитним шляхом для «кліматичних біженців».

Ключові слова: кліматичні зміни, демографічні процеси, екологічна міграція, мобільність населення, адаптація.

CLIMATE CHANGE AS A DRIVER OF NEW DEMOGRAPHIC PROCESSES

Nataliia Taranova

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

The article explores the interrelationship between climate change and the transformation of demographic processes in Ukraine. It clarifies how rising average annual temperatures, moisture deficits, floods, and other climatic extremes affect the spatial mobility of the population and settlement structure. The study shows that climate shifts intensify rural depopulation, promote urbanization, and boost labor migration. The necessity of integrating the climate component into the national migration policy and the public administration system is substantiated. The novelty of the research lies in the interdisciplinary analysis of climatic and demographic factors, as well as defining Ukraine as a country of double vulnerability, simultaneously losing population and potentially becoming a transit route for "climate refugees."

Key words: climate change, demographic processes, environmental migration, human mobility, adaptation.

Вступ. Кліматичні зміни в XXI столітті стали одним із найпомітніших викликів глобального розвитку, який впливає не лише на природні процеси, а й на соціально-економічну динаміку та розселення населення. Підвищення середньорічних температур, нестача опадів, часті посухи, паводки та пожежі трансформують умови життя мільйонів людей у всьому світі. За оцінками Міжнародної організації з міграції, до 2050 року кількість екологічних мігрантів може сягнути понад 200 млн осіб [5].

Україна, що належить до країн із помірним кліматом, також демонструє тенденцію до потепління. За аналітичними даними Національного інституту стратегічних досліджень, середня температура повітря в державі зросла більш ніж на 1,2 °C за останні три десятиліття [3]. Наслідком цього стали посилення посушливих явищ, зниження врожайності, деградація ґрунтів, зменшення водних ресурсів і, як результат – зростання міграційних процесів із периферійних регіонів [1, 2, 4, 6].

Виклад основного матеріалу.

Мета та методи дослідження. Мета дослідження полягає у виявленні впливу кліматичних змін на демографічну ситуацію в Україні та обґрунтуванні необхідності включення цього чинника до державної політики міграції й адаптації до кліматичних викликів.

У роботі використано міждисциплінарний підхід, що об'єднав:

- статистичний аналіз кліматичних і демографічних даних;
- системно-структурний метод – для розкриття взаємозв'язків природних і соціальних процесів;
- порівняльно-географічний підхід – для виявлення регіональних відмінностей впливу кліматичних факторів;
- аналітичний огляд документальних джерел (доповіді НІСД, МОМ, ООН, урядові документи України).

Наукова новизна полягає у комплексному поєднанні аналізу кліматичних змін і демографічних процесів в єдину дослідницьку площину. Вперше висвітлюється статус України як країни подвійного ризику: з одного боку, вона переживає внутрішні демографічні втрати через міграцію, спричинену кліматом, а з іншого має потенціал стати транзитним коридором для потоків кліматичних біженців, що прямують до Європи.

Результати дослідження. Кліматичні зміни в Україні посилюються, стаючи одним із ключових драйверів нових міграційних процесів. Сучасні кліматичні тенденції демонструють стабільне підвищення температурного фону на території України. Потепління супроводжується збільшенням частоти посух і зменшенням кількості опадів, що особливо відчутно у степовій та південній частинах країни. Аридизація ландшафтів призводить до зниження аграрної продуктивності та скорочення можливостей працевлаштування у сільському господарстві.

Внаслідок цього активізується внутрішня міграція населення – переміщується до промислових і адміністративних центрів. Одночасно зовнішня трудова міграція стає засобом адаптації до кліматичних і економічних ризиків: українці виїжджають до країн ЄС у пошуках стабільніших умов життя. Таким чином, кліматичні фактори виступають каталізатором уже наявних соціально-економічних проблем.

Згідно з визначенням МОМ, екологічні мігранти (особи, які змінюють місце проживання через негативні зміни навколишнього середовища) [5]. Якщо ці зміни викликані саме кліматичними чинниками, йдеться про кліматичних мігрантів.

В українських реаліях такі процеси простежуються на кількох рівнях:

- локальному – переселення мешканців постраждалих від паводків регіонів Карпат;
- регіональному – виїзд населення з південних областей, де посухи роблять аграрне виробництво збитковим;
- загальнодержавному – переміщення у безпечніші екологічно та соціально стабільні регіони.

Довгострокове потепління та зростання екстремальних погодних явищ є каталізаторами просторової мобільності та викликають такі фундаментальні зрушення у структурі населення України [1, 2, 4, 6]:

1. Зміна співвідношення між міським та сільським населенням. Спостерігається прискорене скорочення частки сільських жителів. Цей процес є наслідком аридизації та еко-

номічної нерентабельності сільського господарства в умовах нестабільного клімату. Результатом є знелюднення аграрних регіонів та поглиблення демографічного старіння сільських громад, оскільки працездатна молодь мігрує, залишаючи старше покоління.

2. Прискорена депопуляція зон високої вразливості. Прогнозовані кліматичні ефекти, зокрема втрата до 3 млн гектарів ріллі до 2050 року через опустелювання [3], створюють зони системної регіональної депопуляції на Півдні та Сході України. Це неминуче посилить внутрішню міграцію, змушуючи населення переміщуватися до більш кліматично стійких або економічно розвинених центральних та західних регіонів.

3. Посилення трудової міграції. Виїзд працездатного контингенту за межі країни (переважно до ЄС) перестає бути виключно економічним явищем. Він трансформується у ключову соціально-екологічну стратегію адаптації для домогосподарств. Грошові перекази від мігрантів слугують фінансовим буфером, що компенсує збитки від втрати врожаю та стихійних лих.

4. Ризик появи кліматичних переселенців. Через своє географічне положення, Україна може стати територією транзиту для значних екологічних переселенців із Північної Африки, Близького Сходу та Кавказу, де кліматична криза набуває катастрофічних масштабів. Цей потенційний потік, не врегульований міжнародним правом (через відсутність статусу «кліматичного біженця»), створює новий виклик національній безпеці та прикордонній політиці.

Висновки. Кліматичні зміни поступово трансформують демографічну ситуацію в Україні. Вони стимулюють урбанізаційні процеси, зменшують частку сільського населення, підсилюють зовнішню міграцію та створюють потенційні ризики появи «кліматичних біженців».

Для зниження негативних наслідків доцільно:

- інтегрувати кліматичний чинник до системи державної міграційної політики;
- розробити регіональні стратегії адаптації до змін клімату для найуразливіших територій (південних та гірських областей);
- створити національну систему моніторингу екологічної міграції;
- посилити міжвідомчу координацію у питаннях кліматичної та демографічної безпеки.

Таким чином, кліматичні трансформації стають одним із ключових чинників формування нової демографічної парадигми України, що потребує стратегічних рішень на рівні державної політики та міжнародної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андел І. В. Екологічна міграція населення у регіонах України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* : [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). Львів, 2013. Вип. 3(101). Територіальні міграційні системи: теорія і практика. С. 451-457.
2. Вода близько. Підвищення рівня моря в Україні внаслідок зміни клімату (повний звіт за результатами дослідження) / Голубцов О. Г., Біатов А. П., Селіверстов О. Ю., Садогурська С. С. Київ : Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2019. 71 с. URL: <http://elib.chdtu.edu.ua/e-books/4111>; https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/6_Pidvyshhennya-rivnya-morya-v-Ukrayini-vnaslidok-zminy-klimatu.pdf
3. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С. П. Іванюта, О. О. Коломієць, О. А. Малиновська, Л. М. Якушенко]; за ред. С. П. Іванюти. Київ : НІСД, 2020. 110 с.
4. Лазарева Д. Згорів сарай, гори і Держбюджет: скільки коштувала Україні боротьба із наслідками зміни клімату у 2020 році. *Хмарочос*. 2021. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2021/02/10/zgoriv-saraj-gory-i-derzhbyudzheth-skilky-koshтуvala-ukrayini-borotba-iz-naslidkami-zminy-klimatu-u-2020-rotsi/>
5. International Organization for Migration. *Glossary on Migration*. Geneva: IOM, 2019. 248 p. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf
6. Слово і Діло. Найбільш масштабні паводки в історії України. *Слово і Діло*. 2020. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/06/24/infografika/suspilstvo/najbilsh-masshtabni-pavodky-istoriyi-ukrayiny>

Розділ 4. ДЕМОГРАФІЧНІ ТА МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ: ТЕНДЕНЦІЇ, НАСЛІДКИ, ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ.....	222
Мезенцев Костянтин, Провотар Наталія ВПЛИВ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ НА МІСЬКУ КУЛЬТУРУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІСТ: ПРАКТИКИ СПОЖИВАННЯ ЯК ФОРМА КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	222
Пасько Володимир, Дубровський Андрій ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МОБІЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ	226
Шушпанов Дмитро, Твердохліб Андрій, Горовий Олег ДЕМОГРАФІЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ТА ФАКТОРИ ВІДНОВЛЕННЯ.....	231
Валентій Ольга, Садова Уляна ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ РЕГІОНІВ: ДО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ АТ «ГАЛИЧФАРМ»).....	234
Уліганець Сергій, Шинкаренко Уляна ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ТА УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	237
Таранова Наталія КЛІМАТИЧНІ ЗМІНИ ЯК ДРАЙВЕР НОВИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ.....	242
Влах Мирослава, Гіль Тарас МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АРГЕНТИНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ.....	245
Котик Любов, Чемерис Вікторія ДЕМОГРАФІЧНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ПІДГАЄЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	250
Розділ 5. ГЕОГЛОБАЛІСТИКА ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ В УМОВАХ КРИЗИ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ.....	258
Кисельов Юрій УКРАЇНА В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ГЕОСОФІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	258
Данилевський Анатолій ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ: ІНТЕГРАЦІЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА ГЛОБАЛЬНІ МАРШРУТИ ПОСТАЧАНЬ.....	262
Смирнов Ігор, Любіцева Ольга ГЕОЛОГІСТИКА: ЛОГІСТИКА В АФРИЦІ.....	267
Котик Любов, Книш Мирослава ПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СВІТІ.....	271
Ярошик Орест МІЖНАРОДНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ І СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ КРАЇН НА СВІТОВОМУ РИНКУ КАВИ: МЕТОДИКА ВИЯВЛЕНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ.....	278
Назарчук Олександра РОЛЬ ПРИКОРДОННОГО РОЗТАШУВАННЯ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ З ЄС.....	283